

čemer avtor ni upošteval, da se je ta beseda v romanščini glasila scutella, it. scodella. Tu torej ne gre za slovanski formant -la. Isto velja za besede tujega izvora: *igalo* (gr.), *barilo* (rom.), *kančelo* (t.), *pačelo* (madž) itd., ki se ne vežejo s slovanskim formantom -lo.

Na koncu knjige so dodane še korekture tiskovnih napak, ki jih je kljub kompliciranem tisku prav malo, kar je v prvi vrsti zasluga avtorjeva, hkrati pa tudi zasluga korektorjev in tiskarne.

Knjiga *Savremeni srpskohrvatski jezik* je plod dolgoletnega znanstvenega raziskovanja in vzgojnega dela akademika Mihaila Stevanoviča med mladimi slavisti beogradske univerze. S to široko zasnovano edicijo je izpolnjena velika vrzel v naši strokovni in znanstveni literaturi, kajti srpskohrvatski knjižni jezik je dobil realno, na sodobnih znanstvenih principih slonečo interpretacijo in resnično podobo, kakršno je ustvaril razvoj v zadnjih šestdesetih letih. Pomen dela ni samo strokoven, marveč je tudi, kot sem že poprej poudaril, tudi nacionalen in kulturne. V naslovu uporabljeni atribut »srpskohrvatski« je danes stvarnost, ne pa ideal. Profesorju Stevanoviču smo za obsežno in temeljito delo iz srca hvaležni. Želimo, da bi kmalu dokončal še sintakso, II. del svoje knjige.

dr. Janko Jurančič

DVE PISMI PETRA BEZRUČA

S slavnim šlezjskim pesnikom se nisva nikoli srečala. Ves čas svojega bivanja v Pragi sem nameraval obiskati Moravsko in Šlezijo — Beskide, Opavo, Ostravo, Těšín, Kostelec na Hani in druge kraje, kjer je Bezruč živel ali pel o njih, pa mi ni nikoli uspelo. Pred vojno me je hotel peljati k »stařečku« (tako so imenovali Bezruča skoro vsi njegovi prijatelji in znanci) navdušeni zbiralec bezručian in pesnikov svetovalec docent Břetislav Pračka. Obisk je bil že dogovorjen, Bezruč naju je pričakoval, toda prav tedaj sem moral na neko drugo važno pot, in tako se mi želja, da bi se pogovoril z avtorjem *Šlezjskih pesmi*, ni nikoli izpolnila.

Do pisemskega stika med nama je prišlo šele med nemško okupacijo Češkoslovaške. V mučnih in brezupnih letih 1939—1941 je češko ljudstvo črpalo moč in vero v boljšo bodočnost zlasti iz del svojih velikih književnikov in drugih umetnikov. Takrat (pozneje jim Nemci tega niso dovolili) so založbe izdajale dela Jana Nerude, Aloisa Jiráska, Svatopluka Čecha, Petra Bezruča in drugih, kakor tudi zbornike z reprodukcijami del velikih čeških umetnikov Josefa Mánesa in Mikuláša Aleša. Tudi praška založba Čin je izdala leta 1940 lepo opremljen zbornik *Bezručův hlas* s posvetilom »Českému lidu na pamět a na posilněnĭ jeho duchovní tradice«, ki so ga uredili pisatelj Jaroslav Kratochvíl (umrl v taborišču Terezín), D. M. Pavlíček in Jaroslav Šíma. V njem je izšla tudi moja črtica *Maryčka ve Slovinsku*, z reminiscencami na gimnazijska leta, ko mi je Bezručev rojak, duhovnik na Vinici, bral *Šlezské písně*, in ko sem prevedel v slovenščino *Maryčko Magdónovo*, ne da bi poznal Albrechtov prevod, še manj seveda Gradnikov. Takrat sem prvič slišal in bral češki jezik in usoda nesrečne Magdónove hčerke me je tako prevzela, da sem se naučil pesem o njej na pamet. Bezruč je bilo moje prvo srečanje z Maryčko Magdónovo najbrž všeč, ker mi je kmalu po izidu zbornika poslal Albrechtov prevod *Šlezkih pesmi* s svojim podpisom in tole pismo:

Vzácný pane, děkuji Vám za krásnou vzpomínku v památníku B. Hl. věnovanou. Šlezsko a jižní Korutany — jaké to byly osudem si podobné země. Vzpomínám, jak za mých mladších let bylo v Korutanech načítáno 100.000 Slovinců, kteří měli i vlastního poslance Gratenaura v říšské radě — a při posledním sčítání (:1930?:) pak bylo už jen 30.000! — Ještě že se jižní Štýrsko podařilo zachránit. Čítal jsem nedávno německý obrázek »Kamerad Schnürschuh«, kde je nakreslen — (: a dobře:) vítězný plebiscit v j. Korut. Znal jsem několik málo Slovinců, byli to sami milí lidé, líbil se mi vždy jejich typ — má jej Miklošič a nedávno zhoušly Davorin Žunković.

Když vládli v bývalém Rakousku snášenliví soc. dem., bylo stipulováno v Kor. 67 něm.-slovinských škol, dětí v nich bylo 10.000.— O míru rapalském škoda, těžko a hoře mluvit. — Pozdravuji Vás ze srdce upřímného.

6. XI. 40.

P. B.¹

Ne spominjam se več, kaj sem odgovoril na to pismo; najbrž sem pesniku sporočil med drugim tudi to, katere od njegovih pesmi so bile prevedene v slovenščino in kakšen odmev so imele v naši književnosti, ker mi je pesnik kmalu nato odgovoril:

Vzácný pane, děkuji Vám za poslané verše Kosovlovy (sic!). Věděl jsem o nich, ale neznal jich. Jsou krásné, nadaný poet odešel tak brzy, ale nemá-li pravdu moudrost antičká (:zvláště dnes v soumraku Slovanstva západního:) — že »mlád umírá, koho milují bozi?«

Mám v Brně mluvnicí slovinskou, a přestudoval jsem ji před 20 lety, ale paměť hasne stářím. Chodil jsem také do hospody, kde krčmař měl slovinskou maminku, vždy jsem jej žádal, aby recitoval nár. slovy. písně. — (: a mluvil jazykem mateřským:)

V Slovanstvu jižním jsem vždy viděl typ slovanský. Čechové — ti praví ve vlastních Čechách — (: východní polovice Moravy je už opravdově slovanská:) jsou podle přílehlajících soudů jiných Slovanů Němci mezi Slovany (: a muzikanti, jak to vyčtli jim Srbové:). — Poláci (: nie honorowo, ale zdrówo:) a Rusové jsou už Orientalové (: za Rakouska říkali Němci: Za Bialkou začíná Asie:) — a už proto podle mého soukromého soudu Těšínsko k Polsku nepatří, — a tak zbývá jen statečný kmen jižních Slovanů, za nímž se obracelý mé oči. Ale osud S. lužických, Čechů slezských a Slovinců v Korošku, j. Štýrsku, Istrii a Gradišce byl stejný. Pozdravuji Vás pěkně.

8. XII. 40. Kostelec na Hané.

P. B.²

Из обех писем се čiti globoka ljubezen Petra Bezruča do majhnega in zatiranega slovenskega ljudstva na Koroškem, Štajerskem in Primorskem ter lep odnos do Jugoslovyanov sploh. Čeprav je bil pozoren na Slovence in južne Slovane že od zgodnje mladosti dalje (zanimivo je, da se v pozni starosti spominja približnega rezultata ljudskega štetja na Koroškem leta 1890), je vendar Albrechtova izdaja *Šlezkih pesmi* njegovo zanimanje za naše ljudstvo še bolj poglobila. Že samo dejstvo, da so bili Slovenci prvi med slovanskimi narodi, ki so prevajali in izdali tudi v samostojni knjigi njegove pesmi, je bilo zanj zgovoren dokaz, kako blizu sta si ljudstvi pod Beskidi in na obeh straneh Karavank, kako podobno je bilo njihovo trpljenje in usoda. Takrat se je tudi začel učiti slovensko.

Bezručeve sodbe o slovanskih narodih, ki mi jih je zaupal v drugem pismu, so bile izrečne vsekakor pod močnim vplivom tistega težkega časa. Pesnika je zelo prizadelo razbojniško razkosanje Češkoslovaške l. 1939, ki se ga je udeležila tudi Poljska, in nič manj pogodba med Hitlerjevo Nemčijo in Sovjetsko zvezo. Zagrenjen pa je bil tudi zaradi nekaterih pojavov v Prahi in na Češkem, zato niti za lastni narod ni našel dobre besede, čeprav ga je globoko ljubil.

Med vojno sem Bezruču pošiljal samo pozdrave po doc. Prački, ki ga je redno obiskoval na Moravskem, in tudi pesnik mi je pošiljal pozdrave po njem ter nekoč tudi svojo pesem *Stužkonoska modrá* s posvetilom.

Po osvoboditvi mi je pisal Bezruč leta 1946 še eno pismo, ki ga omenja Branko Hofman (Večer, 3. X. 1956) in po njem Marja Boršnikova v svoji izžrpní razpravi *Petr*

¹ Spoštovani gospod, hvala Vam za lepo spominsko črtico, ki ste mi jo posvetili v zborniku *Bezručův Hl[as]*. Šlezija in južna Koroška — kako podobna je bila usoda teh dveh dežel. Spominjam se, da so v mojih mlajših letih na Koroškem našli 100.000 Slovencev, ki so imeli v državni zbornici tudi lastnega poslance Grafenauerja — pri zadnjem štetju (: 1930?:) pa jih je bilo že samo 30.000! Še dobro, da se je posrečilo rešiti južno Štajersko. Nedavno sem prebiral nemško sličico »Kamerad Schnürschuh«, kjer je opisan — (: in to dobro :) zmagoviti plebiscit na južnem Koroškem. Poznal sem nekaj Slovencev, vsi so bili simpatični ljudje, vedno mi je ugajal njihov tip — ima ga Miklošič in nedavno preminuli Davorin Zunkovič.

Ko so vladali v prejšnji Avstriji strpni socialisti dem[okrat]i, je bilo stipulirano na Koroškem 67 nemško-slovenskih šol, otrok je bilo v njih 10.000. — O rapalskem miru je škoda, težko in brdko govoriti. — Pozdravljam Vas iz iskrenega srca.

6. XI. 40.

P. B.

² Spoštovani gospod, hvala Vam za poslano Kosovelove verze. Vedel sem zanje, toda nisem jih poznal. So krásni, nadarjeni poet je odšel tako zgodaj, toda mar nima prav antična modrost (: posebno dandanes v soumraku západnega Slovanstva:) — da »mlad umre, kogar ljubijo bogovi?«

V Brnu imam slovensko slovnico in pred 20 leti sem jo preštudiral, toda spomin s starostjo peša. Zahajal sem tudi v gostilno, kjer je imel krčmar slovensko mater; vedno sem ga prosil, naj recitira slovanske nar[odne] pesmi — (: in govori v materinem jeziku :). V južnih Slovanih sem vedno videl slovanski tip. Čehi — tisti pravi v češki deželi — (: vzhodna polovica Moravske je že nedvomno slovanska :) so, kot pravilno sodijo drugi Slovani, Nemci med Slovani (: in muzikanti, kot so jim očitali Srbi :). — Poljaki (:nie honorowo, ale zdrówo:) [poljski rek, ki pomeni: to, kar počnemo, je sicer nečastno, ampak za nas koristno, op. O. B.] in Rusi so pa že Orientalci (: za časa Avstrije so govorili Nemci: Za Bialko [reka na Poljskem, op. O. B.] se pričinja Azija :) — in že zato po mojem mnenju Tješinsko ne spada k Poljski, — in tako ostane samo junaško plemo južnih Slovanov, h kateremu so se obračale moje oči. Toda usoda lužičkih Srbov, šlezjskih Čehov in Slovencev na Koroškem, južnem Štajerskem, v Istri in Gradiški je bila enaka. Pozdravljam Vas lepo.

8. XII. 40. Kostelec na Hané

P. B.

[Pismi sta pisana na štirih straneh na papirju formata 10,2 × 14,5 z lepo, drobno za B. tipično pisavo, ki je ne bi nihče prisodil 73-letnemu starčku.]

Bezruč med Slovenci (Franku Wollmanovi k sedmdesátinám. Sbornik prací. Praha 1958, str. 309). Kljub vsem naporom doslej tega pisma žal nisem mogel najti in je verjetno izgubljeno. Kolikor se spominjam, je pisal Bezruč tudi v njem o Koroških Slovencih, kar je samo dokaz, da je stalno spremljal njihovo usodo, zlasti pa po plebiscitu po prvi vojni, in da ga je prizadelo, ko tudi po drugi svetovni vojni ni vsaj južna Koroška pripadla Jugoslaviji.

Odnos slavnega češkega pesnika do Slovencev bi bilo treba posebej natanko raziskati. Že na podlagi teh dveh pisem lahko sklepamo, kako rad je imel naš narod in kako se je zanimal zanj. V pesnikovi zapuščini v Opavi bi se verjetno našlo kako gradivo (zapiski, beležke) o tem, kaj je bral o Slovencih in kako se je učil našega jezika.

Oton Berkopec

OD KOD IME JEREKA

Bohinjska vas *Jeréka* s potokom istega imena je za jezikoslovca trd oreh. Mogoča bi bila slovanska razlaga, če bi v začetnem *-je* iskali stari slovanski prefiks *jě-* (verjetno od *jěti*, slovensko *jeti*, *jamem*). Pri nas je ta sufiks izpričan v pridevnikih *nejeveren*, *nejevoljen*, najdemo pa tudi *jevereja* poleg *vereja*. Vendar se zdi, da pri našem imenu takšna sestava ne bi imela pravega smisla in tudi v slovanskem imenoslovju ni nobenega takšnega primera.

V eni letošnjih številc Planinskega vestnika sem bral ime furlanske vasi *Dièrica* v Karniji (Pirona navaja zanj tudi oblike *Dièri*, *Gèri*, *Gièri*). To ne more biti nič drugega kot refleks od osmega stoletja dalje izpričanega srednjelatskega apelativa *garrica*, *carrica* »s hrastovim grmičevjem porasel teren«. Tudi za slovensko ime bi mogli izhajati iz te, gotovo predromanske osnove (prim. špansko *carrasca* »vrsta hrasta« iz predindoevropskega **karrā*), saj brez težave lahko rekonstruiramo zgodnje romansko **g'errileka*, kar v slovenščini ni moglo dati drugega kakor *Jereka*. Ime je bilo sprejeto v slovenščino še pred romansko lenizacijo, ki je potekala prav v času prihoda Slovanov. Fonetične težave povzročajo pri tej razlagi imena samo današnje slovensko *-é-*, ki ga moramo pripisati neznanemu romanskemu narečju. Sicer je romansko *g'* dalo v slovenščini *j-* še dobrih sto let po naselitvi, na primer *java* »kamnolom« preko **g'ava* iz latinskega *cavea*, ali *jordana* »karželj« preko **g'aredan-us* (furlansko *zaratàn*) iz vulgarnolatskega **caretanus*, klasično **caesaretanus* po *Juliju Cezarju*, kakor nemško *Kaiserling*, odkoder je izposojeno slovensko *karželj*. Šele po prehodu slovanskega *-dj-* v *-j-* in po romanskem razvoju *-g'-* v *-dž-* je mogla biti izposojena dubletna oblika *žrdana*. Doslej žal še premalo obdelane romano-slovenske substitucije postajajo vedno bolj važne za relativno kronologijo zgodnjih slovenskih in tudi romanskih glasoslovnih procesov.

F. Bezlaj

GIBANICA IN BEGANICA

V slovenskem ljudskem jeziku prevladuje na vzhodu termin *gibanica* »vrsta pe-civa«, medtem ko najdemo na zahodu v istem pomenu oblike *beganica*, *beganja*, vendar z bogatejšim pomenskim obsegom, lahko tudi »butara«. V tem zadnjem pomenu slišimo na Gorenjskem tudi *gubanca*, *gebanca*. Starejši etimologi so razumljivo sklepali na metatezo osnove **gъb-*. Šele nedavno izišli slovar Sadnik — Aitzetmüllerja dokazuje v slovanskih jezikih tudi sinonimno osnovo **bъg-*, n. pr. rusko *bgatъ*, ukr. *bháty*, belo r. *bhačъ*, »zganiti, sesvaljkati,« tudi sbh. in bolgarsko je *obga* »zvaljano testo«. Osnova je ista kakor v nemškem *biegen*. Da v slovenščini ne gre za metatezo v zgornjih primerih, dokazuje tudi vipavsko *báže* »del vinograda, terasasti nasad trte«, kar je mogoče izvajati iz praslovanskega **bъgъjā*, s pomensko paralelo v starejše ruskem *obъža* »neka variabilna ploskovna mera«, v današnjih severno ruskih narečjih *obža*, *vobžá*, *obga* »isto«.

F. Bezlaj